

2021 року

ВИСНОВОК

засідання структурного підрозділу
кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,
призначеного рішенням засідання вченої ради
НПУ імені М.П. Драгоманова
від 30 вересня 2021 р. (Витяг з протоколу № 3),
для проведення попередньої експертизи дисертації

А.О. Клещ на тему: «Методика формування домінуючої уваги майбутнього
вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки», на здобуття
ступеня вищої освіти доктора філософії в галузі знань 01 Освіта
за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво)

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Гуральник Н.П.

1. ПРИСУТНІ: Викладачі: завідувачка кафедри д. пед. н., проф. Козир А.В. (головуюча на засіданні кафедри), д. пед. н., проф. Горбенко С.С., д. пед. н., проф. Гуральник Н.П., д. пед. н., проф. Зайцева А.В., д. пед. н., проф. Проворова Є.М., д. пед. н., проф. Комаровська О.А., д. пед. н., проф. Савченко Р.А., д. пед. н., проф. Федоришин В.І., д. пед. н., проф. Хижна О.П., к. пед. н., доц. Соколова О.В., к. пед. н., проф. Гризоголова Т.І., к. пед. н., проф. Коваленко І.Г., к. пед. н., проф. Бодрова Т.О., к. пед. н., проф. Левшенко Т.С., к. мист., проф. Болгарський Д.А., к. пед. н., доц. Глазунова І.К., к. пед. н., доц. Кузнєцова О.В., к. пед. н., доц. Миколінська С.І., к. пед. н., доц. Паньків Л.І., к. пед. н., доц. Степанова Л.П., к. пед. н., доц. Топчієва І.О., к. пед. н., доц. Хомич І.М., к. пед. н., доц. Хоружа О.В., к. пед. н., доц. Чинчева Л.В., к. пед. н. Голубицька Н.О., к. пед. н. Гусаченко О. П.

Аспіранти: Мальцева Н.В., Клещ А.О.

Докторанти: Мудролюбова І. О.

Секретар: Борова Т. М.

2. СЛУХАЛИ: Висновок рецензентів: доктора педагогічних наук, професора кафедри теорії та історії музики факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова О.А. Комаровської. кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова О.В. Соколової про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації А.О. Клещ на тему: «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки», призначених рішенням засідання вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова від 30.09.2021 р. (Витяг з протоколу № 3) для проведення попередньої експертизи дисертації, поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво).
Науковий керівник – докт. пед. н., професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова Гуральник Н.П. Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 27 лютого 2018 р.).

2.1. Дисертантка А.О. Клещ.

Повідомила про основний зміст, концептуальні положення та наукові результати дисертаційної роботи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» підтверджується сучасними вимогами суспільства. Актуальність цієї проблеми підсилюється необхідністю набуття специфічної ансамблево-інструментальної якості, домінантної уваги, майбутніми фахівцями. Виявлена суперечність між процесом фортепіанного навчання на музично-педагогічному факультеті та практичною вимогою до вчителя музичного мистецтва, який має справлятися з широким спектром компетентностей, серед яких є ансамблево-інструментальна вправність, і яка не достатньо досягається в умовах традиційної підготовки фахівця, натомість сприяє зосередженню свідомості на певному об'єкті; концентрації динамічної уваги, без якої не можлива музична діяльність, а особливо під час ансамблевої гри. Важливого значення домінантна увага набуває в процесі викладання та виконавської діяльності, тому є предметом особливої уваги на заняттях з ансамблево-інструментальної підготовки та викладання музики в школі.

Актуальність, теоретична і практична значущість проблеми зумовили вибір теми дослідження – *«Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки»*.

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування домінантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки.

Об'єкт дослідження: навчальна та виконавська діяльність студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів у процесі їх фахової підготовки.

Предмет дослідження: розробка методики формування домінантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки.

У відповідності до мети дослідження були висунуті такі **завдання**:

1. Розглянути та проаналізувати науково-теоретичну, психолого-педагогічну, навчально-методичну, мистецтвознавчу літературу для визначення ключового поняття та характерних особливостей домінантної уваги майбутніх учителів музики.
2. Розробити та експериментально апробувати в умовах навчального процесу факультетів мистецтв методику формування домінантної уваги студентів шляхом виконання музичних творів у різних ансамблевих складах.
3. Розробити критерії оцінки та встановити відповідні рівні сформованості домінантної уваги студентів у різних формах ансамблево-інструментальної діяльності в процесі фахової підготовки.
4. Узагальнити та проаналізувати ефективність експериментального дослідження; прослідкувати позитивну динаміку всіх головних показників формування домінантної уваги та перевірити результати методами математичної статистики.

Наукова новизна дослідження. У роботі *вперше*: визначено поняття «домінантна увага майбутнього вчителя музики» та «ансамблево-інструментальна підготовленість учителя музики», використана його теоретична та практична сутність для розвитку ансамблево-інструментальних умінь студентів на основі зроблених висновків, відповідних наукових підходів та принципів; запропонована структура формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики засобами спеціальних методичних прийомів у запропонованих педагогічних умовах; розроблено критеріальний апарат для оцінки сформованості досліджуваного феномена та встановлення відповідних рівнів у межах запропонованої методики; *уточнено* зміст концертмейстерської та музично-інструментальної підготовки піаністів; *подальший розвиток* отримала концепція комунікативної діяльності та професійного співробітництва.

У ході дослідження проаналізовано, усвідомлено зміст поняття «домінантність уваги» як базових психолого-педагогічних категорій, розкрито їх значення в контексті навчально-педагогічної та практично-виконавської діяльності майбутніх фахівців.

Вирішуючи перше завдання, проаналізувати науково-теоретичну, психолого-педагогічну, навчально-методичну, мистецтвознавчу літературу для визначення ключового поняття та характерних особливостей домінантної уваги

майбутніх учителів музики, ми надали своє розуміння означеним поняттям: «домінантна увага музиканта-ансамбліста» розкривається нами як панівна виконавська поведінка учасника інструментального ансамблю, який здатний на концентрований контроль, і спрямована на набуття в процесі навчання та здійснення в умовах концертного виступу ефективної творчо-технологічної та художньо-стильової музичної діяльності й «ансамблево-інструментальна підготовленість», як прояв музичної ансамблево-інструментальної компетенції її учасниками, як цілісної колективної творчої одиниці, спрямованої на створення якісного художньо-цілісного музичного продукту та успішної його презентації в різних умовах творчої виконавської діяльності.

Визначено компонентну структуру означеного феномена, що складається з трьох компонентів – мотиваційно-емпатійного, емоційно-рефлексивного та комунікативно-діяльнісного.

Вирішуючи друге завдання, яке полягало в розробці методики формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики, структуровано всі необхідні елементи створення відповідної методики, а саме, наукові підходи: компетентнісний, сугестивний, фасилітативний, синергетичний, гендерний. В роботі застосовані такі принципи: самовдосконалення, універсалізації, інтуїтивізму, соціально-перцептивної ідентифікації, які модифіковані в спеціальні принципи, *особистісного самовдосконалення, слухової універсалізації, музично-чуттєвого інтуїтивізму, ансамблевого співробітництва.*

В ході дослідницької роботи було розроблено критерії з їх показниками: *міра усвідомленої зосередженості виконавської уваги на колективній музичній діяльності* (показники: стійкість фасилітативної підтримки упродовж концертного виступу та репетиційної роботи; наявність прояву емпатії та позитивної психологічної реакції на дії учасників ансамблевого колективу; *міра спрямованості саморефлексії на утримання доречного емоційного фону відповідно до художньо-образного складу музичних творів* (показники: концентрованість музично-слухового контролю кожного учасника на конкретній виконавській задачі; активність переключення уваги в разі потреби зі власної партії на партії ансамблістів; *ступінь надійності колегіальної підтримки* (показники: емоційно-технічна витривалість виконавської комунікації в концертних умовах; спроможність перехоплення ініціативи у разі помилкових дій одного з ансамблістів. За допомогою розроблених критеріїв оцінки сформованості означеного феномена було визначено три рівні: високий, середній та низький.

У ході застосування поетапної методики формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки були застосовані розроблені комплекси методів відповідно до визначених компонентів.

На першому етапі для закріплення перспективної мотивації щодо застосування емпатії було застосовано методи: оцінно-регулятивний, що передбачав самоаналіз, оцінку своїх потреб і можливостей щодо колективного спілкування і взаємоповаги; емоційної активності у процесі зіставлення своїх поглядів та інших учасників ансамблю; виявлення кількості співпадінь емоційного співпереживання художніх образів фортепіанних творів; метод

позитивної та критичної рефлексії; метод естетичної емпатії; методу збалансованості часу додаткових занять з ансамблево-інструментальної роботи з виконанням завдань на планових заняттях, проблемного методу виявлення та закріплення ефективності розуміння змісту функціонування доміантної уваги як психологічної категорії та його співставлення із практикою прояву емоційно-емпатійної реакції на музичну діяльність кожного з учасників ансамблево-інструментальної роботи.

На другому етапі було приділено значну увагу формуванню емоційно-рефлексивного компонента через застосування методів, спрямованих на ефективне виконання ансамблевих фортепіанних творів; репертуарного, стилістичного, фактурного та жанрового розмаїття творів для ансамблево-інструментального виконання у різному музично-інструментальному складі; стимулювання фізіологічно-технологічної витривалості.

На третьому етапі ефективність комунікативно-діяльнісного компонента забезпечувалося використанням таких методів: стимулювання студентів до організації репетиційної роботи; надання виконавських переваг; усвідомлення ансамблістами взаємозв'язку емоційного та раціонального у виконавській інтерпретації фортепіанних творів; метод зовнішньої (рухової, сенсорної уваги), внутрішньої (інтелектуальної, аналізу психологічних процесів, пов'язаних з пам'яттю, мисленням) уваги; регуляції застосування власної виконавської ролі; презентації власного варіанту виконання та толерантного обговорення його з іншими учасниками ансамблю.

Було узагальнено та проаналізовано ефективність проведеного експериментального дослідження; прослідковано якісні характеристики сформованості усіх головних показників щодо визначених компонентів доміантної уваги при застосуванні різних видів і форм ансамблевого виконання студентами.

Аналіз результатів експериментального дослідження виявив позитивні динамічні зрушення за всіма головними показниками і довів ефективність методики формування особливостей доміантної уваги, а також професійних ансамблевих якостей, що повністю відповідає меті дослідження та свідчить про виконання поставлених завдань. Це дає підстави для визнання ефективності експериментальної методики й доцільності її впровадження у процес ансамблево-інструментальної підготовки майбутніх учителів музики.

Доповідь закінчено.

Дякую за увагу.

2.2. Запитання до дисертантки А.О. Клещ та відповіді на них.

Завідувачка кафедри доктор педагогічних наук, професор Козир А. В.:
«Шановна Аліна Олександрівно, Ви в роботі розкриваєте сутність доміантної уваги в процесі ансамблево-інструментальної підготовки. Як Ви трактуєте «ансамблево-інструментальне виконавство» у вашому дослідженні?».

А.О. Клещ: «Дякую за питання. Ми трактуємо це поняття як підготовлене студентами музичних факультетів виконання музичних творів в ансамблі

інструментів різного складу. Ця підготовленість зrealізовується в декількох напрямках як: а) учасників ансамблево-інструментального колективу з умінням зосередитись на своїй партії та партіях інших ансамблістів; б) організаторів музичного ансамблю в шкільному середовищі для розвитку музично-творчих здібностей школярів (з умінням зосереджувати та утримувати власну увагу упродовж створення музичного колективу школярів); в) відповідальних, провідних ансамблістів з яскраво вираженою домінантністю уваги (концертмейстера, керівника, викладача). Дякую за увагу».

Завідувачка кафедри доктор педагогічних наук, професор Козир А. В. має ще одне запитання. «Скажіть, будь ласка, що таке домінантна увага, спробуйте коротко визначити це поняття?».

А.О. Клещ: «Дякую за питання. Якщо стисло – це доцільна концентрація уваги на свідомо обраному об'єкті (окремому засобі музичної виразності, музичній партії, учаснику ансамблю, може містити ще й витривалість, переключення, оцінну складову). Дякую за увагу».

Завідувачка кафедри доктор педагогічних наук, професор Козир А. В. задала таке запитання:

«Як Ви вважаєте, шановна Аліна Олександрівно, домінантна увага має проявлятися у окремого учасника ансамблю чи у всіх ансамблістів?».

А.О. Клещ: «Дякую за питання. Ми вважаємо, що такою якістю як домінантна увага повинен володіти кожен учасник ансамблевого колективу».

Кандидат педагогічних наук, доцент Топчієва І.О.: «Шановна Аліна Олександрівно! Скажіть, будь ласка, які теоретичні роботи стали для основою усвідомлення та слугували теоретичною основою Вашого розуміння поняття «домінантна увага?».

А.О. Клещ: «Дякую за питання. В нашій роботі ми детально вивчали наукові розробки Олексія Ухтомського, Юрія Цагареллі; до того ж, нами було проаналізовано концертмейстерську діяльність та методичні роботи Важи Чачава (видатний піаніст, музичний педагог, концертмейстер, народний артист Грузії), Джеральда Мура (британський піаніст, концертмейстер, методист)». Дякую за увагу.

Кандидат педагогічних наук, доцент Чинчева Л.В.: «Шановна дисертантко! У Вашому дослідженні представлено цікавий компонент домінантної уваги, мотиваційно-емпатійний. Розкрийте його смисл мотиваційно-емпатійного компонента, будь ласка?».

А.О. Клещ: «Дякую за питання. Мотивація має вже атрибутивне значення як бажання, стимулювання щось робити, в нашому випадку – грати в ансамблі; емпатія – це розуміння один одного в процесі вивчення та виконання музичного твору, тому ми представляємо цю бінарну сутність так: ансамбліст має не лише бажання грати в ансамблі та виконувати відповідну музичну літературу, а ще й з першого по останній звук, з початку розучування музичного твору до його виконання на публіці вміти відчувати один одного, відчувати психологічний стан своїх колег з ансамблю».

Головуюча: Чи є ще запитання до здобувачки? (Немає). Дякуємо за відповіді.

3. ВИСТУПИЛИ:

Науковий керівник – докт. пед. наук., професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Гуральник Н.П.

Дисертація Аліни Олександрівни Клещ присвячена актуальній та недостатньо розробленій проблемі формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки. А. Клещ продемонструвала зацікавленість у дослідницькій роботі, розглянула та узагальнила необхідну науково-методичну літературу різних наукових галузей, дотичних до проблеми дослідження, що дозволило їй визначити зміст та структуру обраного феномена; розробити методологічну базу, методикку забезпечення ефективності формування домінантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки, розробити критерії оцінки набутих компетентностей піаністів під час занять, які забезпечили можливість виявлення рівнів сформованості означеного феномена. Позитивної оцінки заслуговує і активна робота дисертантки під час розробки методик формування домінантної уваги майбутніх учителів музики, активної участі у її впровадженні. В результаті проведеної роботи, мета і завдання дисертанткою виконані. Під час написання дисертації А.Клещ продемонструвала наполегливість, здатність до наукового узагальнення, практичну викладацьку та виконавську активність. Це уможливило вчасне завершення дисертаційної роботи. Авторка виклала та опублікувала результати своєї роботи в статтях, у тому числі у зарубіжному виданні, виступила із доповідями на Міжнародних і Всеукраїнських наукових конференціях. На підставі висловленого можна стверджувати, що дисертація А.О. Клещ «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» є самостійним, завершеним дослідженням, а її авторка заслуговує на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії в галузі знань 01 Освіта зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

Висновок рецензента

доктора педагогічних наук, професора кафедри теорії та історії музики факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова О.А. Комаровської на дисертацію А.О. Клещ на тему: «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки», призначеного рішенням засідання вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова від 30 вересня 2021 р. (Витяг з протоколу № 3) для проведення попередньої експертизи дисертації, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво)

Подана до рецензування дисертація присвячена питанням мистецької освіти, актуальність яких не лише не викликає сумніву, а й переосмислюється у

зв'язку із запитами сучасного суспільства і, безперечно, виходить за межі суто мистецько-педагогічної галузі. Так, нині вочевидь зростають вимоги до фахівця, здатного до командної діяльності, і такого, який володіє адаптивністю, гнучкістю, професійною та особистісною мобільністю. Це риси, які стають все більш необхідними в будь-якій професійній сфері, для вчительської професії також, оскільки від сучасного педагога очікується налаштованість бути суб'єктом діалогу разом з учнями, здатність виявляти толерантне ставлення до учня як особистості, навіть якщо уподобання і цінності не збігаються. Для педагога-музиканта вимога «командного духу» і діалогу посилюється з суто музикантських детермінант.

Авторкою дисертації пропонується нове вирішення запропонованої проблеми, зосередження на ансамблевій діяльності майбутнього вчителя музики, акцентуючи увагу не лише на його викладацькій, а й концертмейстерській та акомпаніаторській складовій як необхідних видах фахової діяльності, логічно звужуючи проблему до виконавської творчості піаніста-концертмейстера (піаніста-ансамбліста), яка сама по собі є багат шаровою і багатоскладовою.

Така вихідна позиція дозволила А.О. Клещ логічно вибудувати зміст роботи і послідовність викладу результатів дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує аналіз досліджень, дотичних до предмета розгляду, насамперед, психологічних, зокрема й музично-психологічних, що природно. Вбачається цінним застосований авторкою пошук підтвердження теоретичних психолого-педагогічних положень у самоаналізах видатних музикантів.

Розкриття спрямованості сутності домінантної уваги з'ясовуються наданням її особливостей (концентрація, обсяг, розподіл, тривалість), якими дисертантка далі оперуватиме при розробленні методики. Відзначимо доречність розгляду історико-методичних передумов диференціації видів і форм ансамблевої діяльності майбутнього вчителя музики в процесі функціонування домінантної уваги, оскільки він спрямований на уточнення сутності ключового поняття – через аналіз витоків і поступового визрівання сучасного розуміння ролі концертмейстера-піаніста саме як повноправного ансамбліста; як результат, пропонується проєкція змісту ключового поняття на діяльність учителя музики і як ансамбліста, і як концертмейстера.

Дисертанткою досить ґрунтовно і переконливо проаналізовано структуру домінантної уваги як фахової компетентності фахівця, зокрема чітко та індивідуалізовано визначені компоненти уваги: мотиваційно-емпатійний як притаманний будь-якому виду музичної діяльності, емоційно-рефлексивний та комунікативно-діяльнісний.

Розкриваючи науково-методичні засади формування домінантної уваги майбутніх учителів музики логічно відібрані і розглянуті наукові підходи до формування досліджуваної якості, конкретизовані саме в контексті досліджуваної проблеми – компетентнісний, сугестивний, фасилітативний, синергетичний, гендерний; так само конкретизовано педагогічні принципи, які покладено в основу методики (особистісного самовдосконалення, слухового універсалізму,

музично-чуттєвого інтуїтивізму, музично-ансамблевого співробітництва); сформульовано педагогічні умови.

Методика формування означеного феномена розкривається в практиці експериментальної роботи, на його констатувальному та формувальному етапах, зокрема описано методи формування домінантної уваги, здійснюється їх апробація і доводиться ефективність із застосуванням специфічних методів статистичного аналізу, що є переконливими.

Результати дослідження викладено в шести публікаціях та апробовано на заходах міжнародного та всеукраїнського рівня, впроваджено в освітній процес трьох провідних педагогічних університетів України; здобутки автора мають вагомим теоретичне і практичне значення для удосконалення навчально-виховного процесу з проблем формування домінантної уваги майбутніх учителів музики, безумовно, допоможуть багатьом майбутнім фахівцям в їхньому самовдосконаленні, а педагогам ЗВО – в оптимізації освітнього процесу.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу А.О.Клещ, вважаємо за необхідне висловити деякі міркування щодо окремих позицій дисертації, зауваження та побажання:

1. В анотації (і Вступі) дисертанткою зазначається, що формування домінантної уваги націлене на освітньо-виконавську діяльність майбутнього вчителя музики, що насправді важливо. У ключових визначеннях доцільно зацентрувати на відповідну діяльність вчителя музики та спеціально окреслити, в який спосіб йому необхідно стає домінантність уваги. Натомість йдеться про інші виміри ансамблево-інструментальної підготовки, а домінантна увага у ключовому визначенні більшою мірою прописана як якість музиканта-ансамбліста.

2. Виокремлені педагогічні умови є безперечно необхідними. А от чи достатніми? Чи не варто до них додати, наприклад, і таку, що відображає стимулювання студентів до ансамблевого музикування (освоєння репертуару, сценічні виступи як програмова умова тощо)? Або щось зі створення педагогічних ситуацій для кращого чуття партнера (адже йдеться про емпатію також). Тим більше, що це відображено дисертанткою в переконливо обґрунтованих нею педагогічних принципах (один з яких – принцип музично-ансамблевого співробітництва), а також у критеріях (як от: міра усвідомленої зосередженості виконавської уваги на колективній музичній діяльності).

3. Якщо другий розділ має назву «Науково-методичні засади формування домінантної уваги майбутніх учителів музики», то і методика (форми, методи) має обґрунтовуватися в цьому розділі. Вдається логічніше описувати критерії до визначення вихідного стану сформованості досліджуваної якості у КГ та ЕК. Відповідно рівні сформованості логічно описати в параграфі, присвяченому діагностуванню.

4. Виникає також запитання: як сполучаються між собою педагогічні умови та методика? Звернімо увагу: завдання друге стосується саме методики, натомість педагогічні умови в описі цього фрагменту роботи не були представлені.

5. Варто переглянути текст на предмет понятійної «точності». Наприклад, у Вступі вказати на аналіз не лише науково-методичної, а й конкретизувати стосовно теоретичної – психолого-педагогічної, мистецтвознавчої літератури та ретельніше впорядковувати посилання на авторів досліджень, про які згадується по тексту.

Висловлені зауваження і побажання не зменшують наукової ваги рецензованої праці та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Достовірність, теоретична і практична значущість роботи свідчать про те, що дисертація є завершеним самостійним дослідженням та суттєвим внеском у науковий доробок вивчення проблеми формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки.

Висновок. У цілому вважаємо, що дисертація А.О. Клещ «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво), за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною, постановкою та розв'язанням завдань, практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020) та Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. і може бути подане до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Висновок рецензента

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова Соколової О.В. на дисертацію А.О. Клещ на тему «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки», призначеного рішенням засідання вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова від 30.09.2021 р. (Витяг з протоколу № 3) для проведення попередньої експертизи дисертації, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

Представлену дисертацію присвячено дослідженню складної і цікавої проблеми формування домінантної уваги майбутніх учителів музики в умовах ансамблево-інструментальної підготовки. У роботі розроблено та застосовано науково-теоретичний комплекс для розкриття сутнісних характеристик феномена домінантної уваги майбутнього педагога-піаніста, обґрунтовано форми, засоби та методи формування означеного феномена, здійснено їх експериментальну перевірку.

Актуальність теми дослідження обумовлена важливістю вивчення

домінантної уваги особистості як важливого психічного процесу та використання його механізмів для формування здатності майбутнього вчителя музики до концентрованої, зосередженої, цілеспрямованої музично-виконавської і педагогічної діяльності. Домінантна увага розглядається як одна з ключових фахових компетенцій студента-піаніста з огляду на специфіку його музично-виконавської та майбутньої професійної діяльності. Запропонований ракурс дослідження розкриває значний потенціал ансамблево-інструментальної підготовки майбутніх учителів музики як засобу ефективного формування їх доміантної уваги в умовах колективного музикування.

Метою дослідження визначено розробку, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності методики формування доміантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки. Її досягнення забезпечується завдяки доцільно обраній позиції автора щодо розробки методологічних засад та змісту дослідно-експериментальної частини дослідження.

Реалізація мети залежить від чіткого формулювання та вирішення **завдань** наукового дослідження. Дисертанткою проаналізовано сучасний стан розвитку проблеми формування доміантної уваги вчителя-музиканта у положеннях теорії свідомості, психології мистецької і творчої діяльності, завдань професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; висвітлено художньо-історичні передумови розвитку і функціонування видів і форм музично-ансамблевої діяльності; розкрито сутнісні характеристики та розроблено структуру доміантної уваги музиканта-ансамбліста; визначено наукові підходи та принципи формування доміантної уваги студентів-піаністів у процесі музично-ансамблевої діяльності; розроблено критеріальний апарат та методику діагностувального етапу експерименту; створено та апробовано нову авторську методику формування доміантної уваги майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі ансамблево-інструментальної підготовки.

Наукова новизна дисертації визначається тим, що:

вперше розроблено зміст та структуру поняття «доміантна увага майбутнього вчителя музики» та «ансамблево-інструментальна підготовленість учителя музики», представлено його сутнісні характеристики та уточнено поняття «ансамблево-інструментальна підготовка»; розкрито потенціал ансамблевої діяльності як засобу формування доміантної уваги студентів; визначено наукові підходи та принципи як теоретичного підґрунтя організації експериментальної роботи; розроблено критерії сформованості доміантної уваги студентів, а також представлено комплекс діагностики сформованості досліджуваної характеристики; створено та перевірено експериментальну методику формування доміантної уваги майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з концертмейстерського класу; *уточнено* зміст концертмейстерської та музично-інструментальної підготовки піаністів; *подальшого розвитку* набули положення щодо удосконалення форм, засобів та методів професійної підготовки учителів музичного мистецтва у ЗВО та концепція комунікативної діяльності та професійного співробітництва;

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні дисертанткою компонентної *структури* домінантної уваги майбутнього вчителя музики (мотиваційно-емпатійний, емоційно-рефлексивний, комунікативно-діяльнісний); визначенно *критерії* оцінки ступеня сформованості домінантної уваги студентів (міра усвідомленості зосередженості виконавської уваги на колективній музичній діяльності, міра спрямованості саморефлексії на утримання відповідного емоційного фону стосовно художньо-образного складу музичного твору, ступінь надійності колегіальної підтримки); розробці *методичних основ* формування домінантної уваги майбутніх учителів музики у процесі ансамблево-інструментальної підготовки, а саме: *наукових підходів* (компетентнісний, сугестивний, фасилітативний, синергетичний, гендерний), *спеціальних принципів* (особистісного самовдосконалення, слухового універсалізму, музично-чуттєвого інтуїтивізму, музично-ансамблевого співробітництва), *педагогічних умов* та *методів* формування домінантної уваги майбутніх учителів музики у процесі ансамблево-інструментальної підготовки.

Практичне значення дослідження міститься у можливості використання його змісту (діагностувальна та формувальна методика) і результатів експериментального дослідження в організації та проведенні навчальної, творчої та концертно-виконавської ансамблевої діяльності студентів з метою підвищення якості їх фахової підготовки у вищих закладах музично-педагогічної освіти, для розробки матеріалів методичного спрямування. Результати дослідження можуть бути застосовані для збагачення та оновлення змісту навчальних дисциплін циклу підготовки майбутнього вчителя-піаніста «Концертмейстерський клас», «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Практикум з фахової підготовки», «Методика викладання дисциплін кваліфікації», «Переддипломна практика» та інші.

Результати дослідження відображені у **наукових публікаціях** дисертантки: всього 6 одноосібних робіт: з них – 3 статті у фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні; 2 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Клець А.О. «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки», висловлюємо такі **зауваження та побажання**:

- 1) На нашу думку, певного уточнення змісту потребують визначення деяких понять і дефініцій дослідження.
- 2) На наш погляд, дисертантці варто більше сфокусуватись на обґрунтуванні значення домінантної уваги як ключової фахової компетенції майбутнього вчителя музики, а не тільки як важливого психічного процесу свідомості музиканта-ансамбліста.
- 3) Вважаємо, що перевірка домінантної уваги майбутніх учителів музичного мистецтва на діагностувальному етапі експерименту була б переконливішою, якби включала методи творчо-виконавського характеру, побудованих більше на матеріалі ансамблевих музичних творів.
- 4) Текст дисертації потребує редакторських правок для усунення певних орфографічних і стилістичних недоліків.

Висновок: Вважаю, що дисертація Клещ Аліни Олександрівни «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» є самостійним і завершеним дослідженням, яке за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язання проблем, практичним значенням відповідає чинним вимогам пунктів №№ 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019) та Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, і може бути подана до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво).

Головуюча на засіданні кафедри завідувачка кафедри д. пед. н., проф. Козир А.В. підсумувала, що обидва рецензенти були одностайні в позитивній оцінці дисертаційного дослідження Клещ А.О.: «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» її відповідності «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167.

4. УХВАЛИЛИ: Наукову доповідь Аліни Олександрівни Клещ, в якій висвітлено основні наукові результати дисертаційної роботи, взяти до уваги.

Прийняти такі **ВИСНОВКИ** щодо дисертаційної роботи А.О. Клещ «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки». Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 27 лютого 2018 року).

4.1. Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена її зорієнтованістю на дослідження особливостей набуття специфічної ансамблево-інструментальної якості, а саме – домінантної уваги, майбутніми фахівцями, що є важливим завданням становлення майбутнього вчителя, оскільки уможливорює практичне здійснення широкого спектру компетентностей, серед яких важливе значення має ансамблево-інструментальна вправність, спроможність діяти в колективі, відчувати загальні та індивідуальні досягнення у музичному співробітництві. Важливого значення домінантна увага набуває в процесі викладання та виконавської діяльності, тому є предметом особливої уваги на заняттях з ансамблево-інструментальної підготовки майбутніх учителів музики.

4.2. Предметом дослідження є зміст, форми, методика, засоби формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики; визначення сутності та компонентної структури домінантної уваги майбутнього фахівця; розробка

критеріїв, показників та встановлення відповідних рівнів сформованості домінантної уваги; розробка, теоретичне обґрунтування і експериментальна перевірка поетапної методики формування домінантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі *вперше*: визначено поняття «домінантна увага майбутнього вчителя музики» та «ансамблево-інструментальна підготовленість учителя музики», використана його теоретична та практична сутність для розвитку ансамблево-інструментальних умінь студентів на основі зроблених висновків, відповідних наукових підходів та принципів; запропонована структура формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики засобами спеціальних методичних прийомів у запропонованих педагогічних умовах; розроблено критеріальний апарат для оцінки сформованості досліджуваного феномена та встановлення відповідних рівнів у межах запропонованої методики; *уточнено* зміст концертмейстерської та музично-інструментальної підготовки піаністів; *подальшого розвитку* набули положення щодо удосконалення форм, засобів та методів професійної підготовки учителів музичного мистецтва у ЗВО та концепція комунікативної діяльності та професійного співробітництва.

На захист винесено такі положення:

1. Домінантна увага є необхідною складовою професійних якостей ансамбліста-інструменталіста, важливою компетентністю майбутнього вчителя музики, невід'ємним компонентом його професійної викладацької та музично-виконавської діяльності, важливим функціонально-психологічним засобом підвищення її ефективності.

2. Здійснене науково-теоретичне узагальнення досліджуваної проблеми дозволило уточнити поняття «домінантна увага музиканта-ансамбліста», яке розкривається нами як панівна виконавська поведінка учасника інструментального ансамблю, яка здатна на концентрований контроль, спрямована на набуття в процесі навчання та здійснення в умовах концертного виступу ефективної творчо-технологічної та художньо-стильової музичної діяльності, та поняття «ансамблево-інструментальна підготовленість», яку ми усвідомлюємо як прояв музичної ансамблево-інструментальної компетенції її учасниками, як цілісної колективної творчої одиниці, спрямованої на створення якісного художньо цілісного музичного продукту та успішної його презентації в різних умовах творчої виконавської діяльності. Методологічною основою формування домінантної уваги визначено компетентнісний, сугестивний, фасилітативний, синергетичний, гендерний наукові підходи.

3. Основними принципами, на яких ґрунтується формування досліджуваного феномена, застосовано такі: самовдосконалення, універсалізації, інтуїтивізму, соціально-перцептивної ідентифікації, які в нашій роботі з огляду на обраний феномен модифіковані в такі спеціальні принципи, *особистісного самовдосконалення, слухової універсалізації, музично-чуттєвого інтуїтивізму, ансамблевого співробітництва.*

Структуру формування доміантної уваги складають такі компоненти: мотиваційно-емпатійний (визначає інтерес до ансамблево-інструментальної діяльності та бажання толерантного та чуттєво позитивного ставлення до кожного з учасників ансамблю); емоційно-рефлексивний (відображає вправність учасників ансамблю у рефлексії та саморефлексії, звернення уваги свідомості на власний емоційний стан і встановлення емоційного балансу всіх учасників ансамблю відповідно до музично-емоційного відчуття характеру творів) та комунікативно-діяльнісний (розкриває атрибутивний сенс спілкування, комунікацію студентів у функціонуванні музичного ансамблю, позитивний настрій його учасників на спільну творчу діяльність у навчанні, концертному виконавстві та роботі з учнями).

4. Визначені педагогічних умови для забезпечення ефективності формування доміантної уваги в учасників музично-інструментального ансамблю: спрямування учасників музичної ансамблево-інструментальної діяльності на усвідомлення провідної ролі самовдосконалення (на основі саморефлексії) у набутті доміантної уваги як ключової компетентності; спонукання мотивації до усвідомлення аксіологічної значущості доміантної уваги для музичної ансамблево-інструментальної діяльності; надання спеціально-технологічної спрямованості формуванню доміантної уваги в підготовці майбутніх учасників музично-інструментального ансамблю (залучення слухового універсалізму та музично-чуттєвого інтуїтивізму); урахування психофізіологічних та гендерних особливостей учасників ансамблю у процесі формування доміантної уваги.

5. Розроблена методика формування доміантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки, яка упродовж всього процесу дослідницької роботи від визначення мети, відповідних завдань охоплює всі її складові: наукові підходи, основні принципи положення формування доміантної уваги та її прояву в практичній діяльності; педагогічні умови, етапи експериментально-педагогічної роботи, застосування ефективних методів формування доміантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки і становить повний науково-технологічний цикл.

6. Представлена діагностична методика, до якої увійшли письмове анкетування, усні бесіди, інтерв'ювання, тестування, педагогічні спостереження, навчальні тести, творчі завдання, метод експертних оцінок, що дозволили за результатами констатувального етапу експерименту визначити рівні сформованості доміантної уваги майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки: високий, середній та низький,

7. Апробована й упроваджена експериментальна методика формування у майбутніх учителів музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки передбачала проведення поетапної експериментальної роботи. На першому етапі формування експерименту, спрямованого на формування у студентів мотиваційно-емпатійного компонента як провідного на цьому етапі, стверджувалось прагнення брати участь в ансамблевому виконанні музичних творів, досягати результату й успіху в процесі навчального та виконавського спілкування, у стимулюванні інтересу учнів до музично-ансамблевої діяльності.

Другий етап був підпорядкований формуванню емоційно-рефлексивного компонента, набуттю вправності учасників ансамблю в ефективному прояві домінантної уваги, зосередженості рефлексії та саморефлексії; утриманню власного позитивного стану, домінантності встановлення та утримання емоційного балансу кожного з учасників ансамблю в процесі навчання, обговорення та винайдення спільного музично-емоційного відчуття характеру музичних творів. Третій етап формувального експерименту присвячено комунікативно-діяльнісному компоненту, закріпленню умінь спілкування, комунікації студентів під час вивчення та виконання музичних творів, функціонуванню домінантної уваги ансамблістів у складних ситуаціях публічного виступу, взаємопідтримці, створенню позитивного настрою на спільну творчу діяльність у спілкуванні з учнями.

8. Всі етапи експериментальної роботи передбачали впровадження комплексу ефективних методів: створення педагогічних ситуацій, порівняння емоційних станів, узагальнення теоретичної інформації, педагогічного показу, коментування й наслідування виконавських дій, емоційної та фізіологічно-технологічної витривалості, оцінно-регулятивний метод, який передбачає самоаналіз, метод позитивної та критичної рефлексії, метод спільного опанування музичних творів, метод естетичної емпатії; ескізного опрацювання музичних творів, моделювання інтерпретаторських навчально-виконавських проєктів.

9. Аналіз результатів дослідження дозволяє визначити позитивну динаміку формування домінантної уваги студентів експериментальної групи, що дає підстави для визнання ефективності експериментальної методики й доцільності її впровадження у процес ансамблево-інструментальної підготовки майбутніх учителів музики в педагогічних університетах на мистецьких факультетах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці і застосуванні експериментальної методики формування домінантної уваги студентів у навчальному процесі вищих закладів музично-педагогічної освіти в процесі ансамблево-інструментальної підготовки; можливості використання матеріалів дослідження у музично-педагогічній освіті; вирішенні низки специфічних психолого-педагогічних задач, підвищенні ефективності застосування домінантної уваги майбутніх учителів музики для усвідомлення необхідності набуття її витривалості, переключення, зосередженості та утримання для успішного здійснення ансамблево-інструментального виконання під час вивчення музично-інструментальних творів студентами та організації ансамблевого виконання учнів в школі; набуття унікальності самореалізаційних проявів студентів за рахунок запропонованої методики для результативності практичного її застосування. Основні теоретичні положення дослідження та методичні рекомендації можуть бути використані як навчальний матеріал у дисциплінах з основного музичного інструменту, концертмейстерського класу, практикуму за кваліфікацією, а також для створення методичних матеріалів, навчально-методичних посібників з формування професійної якості майбутнього вчителя музики – домінантної уваги.

4.3. Дисертація А.О. Клещ є самостійною науковою роботою.

Опубліковані у фахових наукових виданнях праці достатньо повно відображають зміст дисертації.

Основні теоретичні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження висвітлені в 6 одноосібних науково-методичних публікаціях автора, 3 з яких представлено в провідних фахових виданнях з педагогіки України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 2 статті апробаційного характеру.

1. Клещ А.О. Домінантна увага музиканта-піаніста як психолого-педагогічна проблема /Клещ А.О.// Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія14. Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць.– Вип. 24 (29). К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. – С.21-26.

2. Клещ А.О. Методика інструментально-ансамблевого навчання студентів /Клещ А.О.// Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка.– Кропивницький, 2018.– Вип. 170.– С. 239-248.

3. Клещ А.О. Психологічні складові доміантної уваги як провідної професійної якості ансамбліста / Клещ А.О. // Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. – Кропивницький, 2021. – Вип. 195. – С. 182-185.

4. Kleshch A. Concentration dominance as the ensemble pianist`s self-cognition process / Kleshch A. // Modern Science – Moderni veda. – Praha. – Ceska republika, Nemosos. –2020. – № 1. – P. 63-70.

5. Клещ А.О. Домінантність уваги майбутнього фахівця в структурі професійних якостей ансамбліста / Клещ А.О. // Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези IV Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 12-13 жовтня 2018р.). – Т.І. - Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2018. – С. 49-51.

6. Клещ А.О. Увага концертмейстера як складова фахової компетентності піаніста / Клещ А.О. // Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези V Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 17-18 жовтня 2019 р.). – Т.2.

Слід уважати, що дисертаційна робота А.О. Клещ є достатньою мірою апробованою.

Результати дисертаційного дослідження були представлені та обговорені на науково-практичних *Міжнародних та Всеукраїнських конференціях*: IV, V, VI Міжнародні конференції молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2018-2020); Матеріали III, IV Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського «Сучасна мистецька освіта» (Київ, 2019-2020); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2019); III Міжнародна студентська науково-практична конференція «Сучасне мистецтво в європейській культурі сьогодення» (Кропивницький, 2020); Міжнародна науково-практична конференція

«Модернізація наскрізної виконавської підготовки учнівської молоді в сучасній мистецькій освіті» (Київ, 2021; Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми музично-естетичного виховання учнів мистецьких закладів освіти» (Київ, 2020); та Вузівських конференціях: Педагогічна практика: сучасність та перспективи (Київ, 2018-2019).

Впровадження результатів дисертаційного дослідження здійснено в навчально-виховний процес: Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 129 від 31.05.21 р.), Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка (довідка № 1474 від 25.05.2021 р.), Донбаський державний педагогічний університет (довідка № 68-21-343 від 01.06.21 р.).

4.4. Уважати, що дисертація А.О. Клещ на тему: «Методика формування доміантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає постанові «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 і може бути подане до розгляду у спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

Виходячи з наведеного вище, кафедра теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова затверджує цей висновок і рекомендує дисертацію Клещ Аліни Олександрівни на тему: «Методика формування доміантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» (науковий керівник – докт. пед. н., професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова Гуральник Н.П.), подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

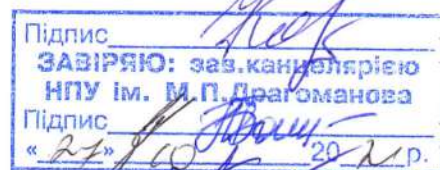
Рішення прийняте одногосно.

Головуюча на засіданні кафедри
доктор педагогічних наук, професор

Секретар кафедри

Рецензент, доктор педагогічних наук, професор

Рецензент, кандидат педагогічних наук, доцент

Козир А.В.

Борова Т.М

Комаровська О.А.

Соколова О.В.